

E 179/37

A MAGYAR VÁROSI KULTURA VÁLSÁGA ÉS JÖVŐJE

A „KESZ“ közgyűlésén elmondta:

Dr. HANKISS JÁNOS

egyetemi ny. r. tanár.

KIADJA

A MAGYAR KULTURÁLIS EGYESÜLETEK ORSZ. SZÖVETSÉGE

179/37

Nincs oly céltáblája még a történelmi konfárságnak, az emberi felületességnek, a közhely járványos hatalmának, mint a *magyar város*, amelyet úgy néznek, mint *amelynek sorsa már betelt*. Sokszor halljuk a nagyképi kijelentést, hogy a *magyar város idegen eredetű*.

Sajnos, ezek a kontár állítások igen elterjedtek, ideje volna, ha szombeszállanánk vele.

A magyar városok *magyar* voltak nyilvánvaló bizonyosságai vannak. A magyar föld ősi vonzásának hatása alatt a városok nem is lehettek másokká. A balti államokban, Svédországban is, német rendszer szerint épültek ki a városok; a német jog volt irányadó berendezkedésükre, de azért éppugy nem lehet a svéd városokat németeknek nevezni, mint a francia vagy angol „kocsit” magyarnak, csak mert tőlünk származott a szerkezete, a neve.

Sokan szándékosan elfeledkeznek a magyar városi patriciatust olyan ragyogó példájáról, amelyen pl. *Debrecen*, amelynek magyar kereskedőéletét oly megkapóan írta meg egy magyar regényíró. Debrecen a maga ősi céheivel, sokszázados magyar kereskedelmével, kézmivességével, városias szellemével, gazdasági és kulturális életének magas formáival és harmóniájával jellegzetesen és gyökeresen magyar jelenség.

De felmutat a magyar városi élet más csodálatos jelenségeket is, hiszen Jókai óta megszoktuk, hogy a csoda a magyar történelem megszokott jelensége. Budapest és más, németajku polgársággal rendelkező magyar város főleg a

XIX. század közepén magyarosodik meg, szinte varázsütésre, amikor látszólag minden körülmény az elnémetesedést szolgálta volna: a magyar szabadságharc elvérvése Világosnál, a bécsi kamarilla elnémetesítő irányzata, a beköltözött sok idegenajku tisztviselő, a Herder-féle nyelvi-nemzeti-ségi elv elterjedése stb. És mégis magyar lett mind e sok város. Ezt a csodát írja meg két nagy magyar író, aki a maga családja multjából is merithetett szubjektív emlékeket: *Tormay Cecil* a „Régi ház“ legszebb lapjain és *Herczeg Ferenc* a „Hét sváb“-ban és a belőle készült „Fekete lovas“-ban. *Ilyen* politikai konstellációban valószínűtlen volt a magyarosodás és mégis tény: a magyar faj és a magyarság vonzóerejének békés diadala.

Valaki azt mondhatná, hogy nem belülről magyarosodtak el ezek a városi családok, hanem a vidéki lakosság özönlött be a városokba és ez a feláramló friss magyarság változtatta meg a városok képét. Ez tévedés: a városok minden külső segítség nélkül lettek magyarokká. Igen, a *Petőfi* „Talpra Magyar“-ja valóban mindenekelőtt a főiskolás ifjuságnak szólt és szinte olyannak tűnik fel ma, mint a magyar vidék ébresztő kiáltása egy biedermeier város *Csipkerózsa*-városának közepén. De ne feledjük, hogy az a német nyomdász, iparos, polgár, aki a Nemzeti Múzeum lépcsőjén állva hallgatta a magyar költő szavát, majd amikor néhány hónap múlva *Windischgrätz* vonult be, utána a cseh és német hivatalnokok serege, — az a budapesti polgár, aki talán nem is tudott jól magyarul: tovább ápolta lelkében azt a tüzet, amelyet a márciusi ifjak gyújtottak. A magyar vidéki szellem fénysávjai már nem világítottak a múzeum lépcsőiről; sötétség ülte diadalát és mégis: *a márciusi csoda tovább lebegett a város felett* és sugarai lélektől-lélekig

szállva, terjesztették a magyarságot. Ez volt a magyar városok hőskora.

A mai időkben a városnak ezt a csodát *meg kell ismételnie*. A magyar város végtelen sokat köszönhet a magyar falunak és a magyar földnek, de ezt a tartozását nem tagadta le, sőt busásan visszatéríti. A magyar fővárosból, a magyar vidéki városokból indult el az az áramlat, amelyet egyesek némi iróniával „falu romantikának” neveznek. Holott nem egyéb ez, mint a magyar értelmiség forró vágyódása a magyarság lelki betegségektől megkímélt parasztsága után, a városi intelligencia szeretetének megnyilvánulása a magyar föld iránt. Ez a kultusz olyan komoly munka, mint amely a laboratoriumi asztalok mellett folyik a betegségek ellen. A hazájához ragaszkodó magyar városi értelmiség nemcsak hogy nem gördít akadályt a falu idealizálása ellen, hanem az idillt kereső és az igazságot kutató városi ember örök kettősségével maga állott a mozgalom élére. Csak egy ponton nem vonulhat szerényen háttérbe: a *kötelességek* terén. A magyar városnak feladatai vannak és a magyar falu iránt érzett mélygyökerű szeretete nem menti fel a feladatok teljesítésétől, de nem vállalhatja, hogy a falut azért kell szeretni, kutatni és felemelni, mert a magyar város idegen, a város degenerált, a város *halott!*

A magyar város, amelybe a magyar értelmiség és középosztály nagy hányada tömörült, hivatása tudatában *nem mondhat le kulturális vezetőszeréről*. Csak az a kultúra átütő erejű, amely mindig friss forrásból táplálkozhatik. Magas városi kultúra nélkül nincs népi kultúra, a népi rétegekbe leszállott kulturjavak (Gesunkenes Kulturgut) minden népi művészetben tapasztalható ténye (Kalotaszeg!) csak egy példa erre a bizonyítást nem igénylő megállapításra.

Viszont mindnyájunk előtt nyilvánvaló, hogy a magyar városnak, ha egyre fokozódó *nemzeti és kulturális* (a kettőt lehetetlen különválasztani) feladatának meg akar felelni, kulturális tevékenységét rendszeresebbé, sűrűbbé és erőteljesebbé kell tennie. A vidéki kulturális egyesületek, amelyekre a kultúra társadalmi térnyerésének és szabadstilusu fejlődésének egész feladatköre hárul, nagyrészt vérszegénységben és az ezzel járó étvágytalanságban és kedvetlenségben szenvednek. Időnkint a tisztujítás inkább tüneti hatású injekcióival segítenek magukon, de ezek a pohár vízben felkavart viharok is ernyedten ülnek el s azok az igazán nagyszabású és izgató feladatok, amelyek a kulturális egyesületekre várnak s amelyekre őket sokszor igen tisztos múlt is kötelezné, gazdátlank maradnak.

A mi Szövetségünknek éppen az a célja, hogy *elevenséget és életet vigyen a vidéki egyesületekbe*, hogy érezzék: van, aki törődik velük és irányítja őket. A kultuszminiszter ur a tanügyi igazgatás decentralizációjával és a helyi körülményekhez jobban alkalmazkodó gyakorlati iskola-típusok bevezetésével nagy lendületet adott a városi kultúra ébresztésének. Az ő eszmekörében óhajtunk munkálkodni mi is, amikor *felszólítjuk a kulturális egyesületeket, hogy a nemzeti lét nehéz óráiban, amikor egy acélosan erős s ennek megfelelően a nemzeti önállóság és hivatás tudatára finoman képzett és öntudatosan hazafias magyar szellemre nagyobb szükség van, mint valaha: egymás kölcsönös meglátogatásával és egy széleskörű kulturális program eleven ritmusu lebonyolításával vigyenek a városi életbe mozgalmat és érdekességet, önérzetet és termékenységet*. Az elszigetelődésre hajló „entellektüel”-típus, amely elzárkózva él könyvei közt, teljesen alkalmatlan ma a nemzet problémáinak megoldá-

sára s azt az ígéretföldjét, amely most a távol északi bércek felől integet felénk, csak az *egységes nemzeti öntudat* nyithatja s ha megnyitotta, tarthatja meg nekünk.

Mindezek megfontolásával javaslom, hogy annak a hatalmas arányu akciónak támogatására, amelyet a kultuszminiszter ur és munkatársa, a népművelési ügyosztály vezetője a magyar népművelés egészére kihatóan kezdeményeznek: a városi kultúra emelését és megerősítését, Szövetségünk a városi kulturális egyesületek cseréjével, s a városi népművelésben való élénkebb részvétellel igyekezzék biztosítani. Evégből:

1. kérjük meg a fővénnyhatóságok igen t. vezetőségeit, hogy a kulturális egyesületek kölcsönös látogatásának szerény anyagi keretét s egyéb föltételeit soronkivül biztosítani sziveskedjenek;

2. kérjük meg a kultuszminiszter urat, hogy a városi népművelésbe a Szövetséget, illetve a belé tömörült egyesületeket méltó formában bekapcsolni sziveskedjék s hasson oda a belügyminiszter és a pénzügyminiszter uraknál, hogy a városok kulturális célu költségvetési tételeit ne töröljék.

Mindkét téren a nemzeti] munkában való részvételhez való igényünket kívánjuk csak érvényesíteni s ígérjük, hogyha a munkához vezető akadályok elhárulnak előlünk, akkor Szövetségünk a magyar városok duzzadó erejét, örök ifjuságát, értelmi energiáit és sok várvívásban és vivódásban kipróbált magyarságát eddig nem ismert gazdagságban állítja a határokon innen és túl élő, egy és elválaszthatatlan nemzet rendelkezésére.

DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR
Lelt. 1844-1965